

Teologisk normativitet og menighets- utvikling

Om den teologiske normativitetens betydning for menighets- utviklende tenkning og praksis¹

Lars Råmunddal og António Barbosa da Silva

Innledning

Mange som er opptatt av å utvikle kristne menigheter i dag, opplever et behov for å få avklart hvordan bibelske normer og verdier virker inn på praktisk menighetsutviklende tenkning. Situasjonen i dag er at mange kristne menigheter bruker ulike konsepter for menighetsutvikling som bygger på modeller og teorier fra moderne organisasjonsliv og ledelsesteori. Ofte finner vi innslag av sekulær strategisk tenkning i grunnmodeller for utvikling også av menigheter. Spørsmålet er om dette er i orden. Er erklæringer om Bibels betydning og om vår bibeltroskap bare fine formuleringer som vi bruker for å skape troverdighet for det vi holder på med, men ut over dette står vi stort sett fritt til å utvikle menigheten etter hvilken som helst modell? Eller er det en konflikt mellom organisasjons- og ledelsesteorien som brukes, og bibelske normer – eller for den saks skyld det aktuelle kirkesamfunnets tradisjon, verdier og strategiske føringer? Hvorfor bruker vi nettopp de teoriene og de tankemodellene vi gjør? Er det for å ta vare på menighetens eller kirkens identitet, og for å få den til å utføre det genuine oppdraget mer effektivt? Eller er det andre motiver som driver oss?

Denne typen spørsmål danner bakgrunnen for følgende problemstilling: *Hvilken betydning har teologisk normativitet for menighetsutviklende tenkning og praksis?* For å få et faglig begrunnet svar på det har vi sett det nødvendig å gå inn i den mer prinsipielle debatten om forholdet mellom teologi og empiri. Og dette gjør at vi stiller følgende spørsmål i starten av denne artikkelen: *Hvordan kan – og bør – teologisk norm og empiri integreres mer generelt i teologien og mer spesifikt i menighetsutviklende tenkning og praksis?* For å svare på dette spørsmålet har vi sett det nødvendig på et prinsipielt grunnlag å drøfte ulike måter å tilrettelegge forholdet mellom teologisk normativitet og empiri

---

¹ Denne teksten er første gang publisert i: *Scandinavian Journal for Leadership & Theology*, 3 (2016). (<http://silt-journal.com/no3/teologisk-normativitet-og-menighetsutvikling/>). Artikkelen inngår også som kapittel i *Bygge kirke. Bidrag til en teologi for menighetsutvikling*, 2019, se <https://ramunddal.com/>.

på. Her kommer vi til å drøfte ulike forsøk på å integrere empiri med normativ teologi og ekklesiologi. Vi ønsker å vise at ulike integreringsforsøk står i fare for å ende opp enten i assimilasjon av normativitet og empiri eller i en integrasjon som blir for generell og dermed uklar. I forlengelsen av dette argumenterer vi for en alternativ og mer nivåspesifikk integreringsmodell. Her vil følgende spørsmål stå sentralt: *Hvordan påvirker den teologiske normativiteten de ulike sidene eller områdene av det menighetsutviklende arbeidet?* Den måten å tenke integrasjon på som vi presenterer, kjennetegnes av at den opererer med ulike «felt» av den kirkelige virkeligheten, der den teologiske normativiteten slår inn med ulik tyngde.

På bakgrunn av presentasjonen av vår egen trefeltsmodell som integrasjonstenkning stiller vi et tredje delspørsmål: *Hvordan kan den typen integrasjonstenkning som vi presenterer i vår modell, anvendes i menighetsutviklende tenkning og praksis?* Når vi er opptatt av anvendelse, setter vi også søkelyset på den teologiske normativitetens *funksjon* i og for menighetsutviklende tenkning og praksis. Her vil vi argumentere for at den teologiske normativiteten kan anvendes for å skape identitet, det vil si den grunnleggende forståelsen av hva kirken eller en menighet faktisk er i lys av det bibelske materialet. Dernest argumenterer vi for at både det vi her kaller den teologiske kjernenormativiteten og den konfesjonelle normativiteten, angir en strategisk retning for det menighetsutviklende arbeidet. Og endelig påpeker vi hvor viktig det er at den teologiske og ekklesiologiske normativiteten fungerer som kriteriet for vår vurdering av det empirisk baserte materialet som vi måtte bruke for å utvikle menigheten.

For å opptre ryddig i bruken av de mest grunnleggende begrepene i kapitlet, nemlig *normativitet* og *empiri*, begynner vi med å avklare disse og forholdet mellom dem. Dernest vil vi, ved hjelp av ulike systematiske og praktisk-teologiske bidrag, drøfte alternative modeller for tilrettelegging av forholdet mellom teologisk norm og empirisk forskning og bruk av empiriske data. Vi vil også presentere vår egen integrasjonsmodell, der et hovedpoeng er at vi skiller mellom teologiens ulike normativitetsfelt med tilhørende normativitetsnivåer. I denne sammenhengen – og endelig – vil vi også drøfte hvordan den teologiske normativiteten virker inn på menighetsutviklende tenkning og praksis.

Presentasjon og drøfting av ulike integrasjonsmodeller

Generelt om begrepene *empiri* og *normativitet* og forholdet mellom dem

Empirisk forskning handler i vitenskapelig sammenheng om metodiske undersøkelser av virkeligheten. Dette skjer ved innsamling av fakta og data via observasjon eller eksperimenter, noe som igjen gir grunnlag for tolkning og forståelse av de fenomenene som utforskes. Målet er å samle inn data (empiri) fra virkeligheten og tolke disse for å få kunnskap om virkeligheten, verden eller universet. Det som kalles fakta eller empiriske data, er et produkt av tolkninger av sanseerfaringer. Ordene *empirisk* («erfaringsmessig») og *empiri* har sin rot i det greske ordet *empeiria*, som betyr nettopp «sanseerfaring» (jf.

Lübcke 1988:138–140). Empiriske data kalles også harde data eller kvantitative data, til forskjell fra myke eller kvalitative data (jf. Searle 1995:34f og 55f, Hacking 2000:22f og 80f). Mange metoder kan brukes til å skaffe empiriske data. Ofte brukes velstrukturerte spørreskjemaer med lukkede svaralternativer i kvantitative studier (eksempelvis: Ble du inspirert av gudstjenesten? Ja/nei), mens mer ustrukturerte og åpne spørsmål brukes i kvalitative studier (eksempelvis: På hvilken måte opplevde du gudstjenesten?). Ulike former for observasjon er også vanlige i kvalitative studier (eksempelvis: observasjon av hvordan gudstjenestedeltakerne oppfører seg).

Når man taler om bruk av empiri i teologisk sammenheng, er det empiri i samfunnsvitenskapelig terminologi og forståelse det dreier seg om. Når man taler om bruk av empiri i vitenskapelig arbeid, kan det også være nyttig å klargjøre sammenhengen mellom følgende tre begreper: empiri, opplevelse og erfaring. Det er ikke uvanlig å knytte opplevelse til følelser, og erfaringer mer til forståelse og refleksjon (jf. Hygen 1977:36). Her er det imidlertid viktig å være oppmerksom på følgende forhold mellom opplevelse og erfaring: Ifølge Gadamer har opplevelse (tysk *Erlebnis*) «karakteren av subjektivitet og lukkethet» (Austgard 2004:3–13). For å unngå disse aspektene av opplevelse (subjektivitet og lukkethet) og oppnå objektivitet, i hermeneutisk tolkning taler Gadamer (2010) om *erfaring* (tysk *Erfahrung*). Erfaring i vid forstand, det vil si erfaring som inkluderer opplevelse, er konsistent og koherent med teologiens normativitet. Men erfaring i snever empirisk-positivistisk forstand, altså erfaring som innebærer ren fakta-beskrivelse, er inkoherent med teologisk normativitet. Av det faktum at mennesker (faktisk) hater og kriger mot hverandre, følger for eksempel ikke logisk at de må eller bør elske hverandre.

I teologien er det lang tradisjon for å tale om erfaring i vid forstand som et problemområde eller som en utfordring for teologisk tenkning (jf. Hegstad 2006, Asheim 1976). Et eksempel på dette finner vi innenfor dogmatikken, der erfaring kan knyttes til både skriftsyn, frelsesforståelse og annet. «I møte med samfunnsvitenskapene må teologien forholde seg til ‘erfaring’ i en ny utgave, nemlig som kvantitative data, eller ‘metodisk sikret *empiri*’», sier Hegstad (1998:16). Det følger ikke heller av det at fred er bedre enn krig, kjærlighet er bedre enn hat, godt er bedre enn ondt, og så videre (jf. Hans Küng 1978:539 f).

Ordene *empiri* og *normativitet* har noe forskjellig betydning og status i ulike typer vitenskaper. Med tanke på det vi her kaller innholdsmessig normativitet, er naturvitenskapene (når de er på sitt beste) nesten hundre prosent empiribasert, i den forstand at de er faktabasert og opptatt av et produkt av sanseerfaring. Når en naturviter eksempelvis sier at det finnes olje i Nordsjøen, og at værforholdene krever at man har solide plattform-er der, er dette empiriske fakta som mennesker konstaterer via observasjon og persepsjon av den delen av virkeligheten som kalles Nordsjøen. Og en objektiv beskrivelse av disse faktaene inneholder ingen norm eller verdi. Også i samfunnsvitenskapene er empiri viktig i den forstand at også de er faktabasert, men på en noe annen måte enn i naturvitenskapene. Etisk normativ virksomhet som kritisk vurdering og evaluering samt tolk-

ning og teoridannelse er her mer framtreddende. Sosiale fakta er fakta konstruert av mennesker blant annet ved hjelp av viktige verdier. Noen eksempler på slike sosiale og institusjonelle fakta er felleskap, vennskap, mobbing, mord, diskriminering, teaterforestilling, penger og ulike typer spill. Det som gjør for eksempel papir til penger, er den verdien som mennesket gir det. Om alle mennesker skulle dø, ville det ikke finnes sosiale og institusjonelle fakta. Derimot ville de faktaene som studeres av naturvitenskapene, fremdeles finnes selv om alle mennesker skulle dø.

Det er relevant og fruktbart å skille mellom vitenskapelig normativitet og teologisk normativitet. Ordet *normativitet* kommer fra ordet *norm*, og denne kan ha karakter av «man bør, skal eller må». En etisk norm er eksempelvis «man bør, man skal, eller man må snakke sant». En norm er et uttrykk for en eller flere verdier. I normen «man skal snakke sant» inngår verdien *sannhet*. Innenfor alle vitenskaper (som normative systemer) kan vi finne «allmennvitenskapelige normer og verdier» og metodologier som «normative systemer», som Tranøy sier (1986:144 f). Dette er metodologisk normativitet. En annen form for vitenskapelig normativitet, som er nært relatert til den metodologiske, er den *metodiske normativiteten*. Den hevder at dersom man vil oppnå et bestemt resultat eller en viss type kunnskap, *bør* man bruke en bestemt eller adekvat metode. Sett ut fra metodologisk og metodisk normativitet er alle vitenskaper normative, det vil si at de bestemmes av metodologiske regler og normer som sier hvordan vitenskapelig forskning *bør* bedrives, og hvilken kvalitet forskningsresultat *bør* ha. Men det er ikke denne normativitet vi er opptatt av her. I det følgende bruker vi begrepet *normative utsagn* om utsagn av typen «man bør gjøre X for å oppnå Y» som er normative ut fra ulike synsvinkler. Det kan være snakk om etiske, estetiske, religiøse eller teologiske, metafysiske, ideologiske, politiske, ontologiske eller andre synsvinkler. Dette dreier seg altså om innholdsmessig normativitet, ikke om metodologisk og metodisk normativitet. Nedenfor kommer vi til å presisere hva vi oppfatter som den teologiske normativitetens egenart.

I vitenskapelig forskning kan etiske, politiske, økonomiske og andre verdier forekomme i vurderinger av hva det er viktig å forske på, hvorfor man overhodet kan forske på det (for eksempel menneskers gener og foster), hvilken vitenskapelig metode man *bør* bruke (kan man bruke personlig intervju i studier av menighetsmedlemmers seksualvaner?), og hvordan man *bør* bruke vitenskapelige metoder. *Bør* man bruke hvilken som helst metode som leder til gode resultater, uten å ta hensyn til hvilke kostnader metoden medfører, eller hvilke skader den måtte påføre mennesket? Generelt kan det sies at det i alle vitenskaper forekommer normativ virksomhet som kritisk vurdering og evaluering, tolkning, teoridannelse, anvendelse av teori, valg av forskningsobjekt(er), vurdering av forskningsmetode og resultat.

Litt om den teologiske normativitetens egenart

Når man sier at teologi er et normativt fag (eller en normativ vitenskap), tenker man ikke i første rekke på den metodologiske normativiteten som den deler med alle andre vitenskaper. Teologiens normativitet ligner for det første den etiske normativiteten på den må-

ten at teologien hevder at det finnes en absolutt og objektiv sannhet som er normenes norm (latin *norma normans*), det vil si som all etisk eller moralsk bruk av sannhet må rette seg etter. For det andre er teologiens normativitet av ontologisk og transendent karakter. Det vil si at teologi hevder at det finnes en objektiv sannhet som er uforanderlig, universelt gyldig og utilgjengelig for mennesket, og som har sin grunn i Gud selv, som all virkelighets grunn og forklaring. Denne sannheten gjør krav på å være den avgjørende begrunnelsen for den bibelske etikken som i prinsippet er normerende for alle menneskelige handlinger og alt menneskelig liv. Den er derfor heller ikke empirisk testbar i stringent positivistisk betydning av empiri. Eksempler på transendente eller metafysiske spørsmål som impliserer transendente sannheter, er: Eksisterer Gud? Ble Gud inkarnert i Jesus fra Nasaret? Oppstod Jesus fra de døde? Åpenbarer Gud seg gjennom Den hellige ånd i kirken? Vi mener at Bibelen gir sanne og troverdige svar på denne typen spørsmål.

Når vi i det følgende taler om normativ teologi, sikter vi til svar på slike spørsmål og nærliggende utsagn som gjør krav på å være sanne og normative for alle mennesker, men som ikke er empirisk prøvbare. Vi kaller dem rent teologiske og metafysiske, det vil si transendente utsagn. De er normerende (regulerende) for hvordan man bør forstå og anvende de fleste av Bibelens utsagn. Man kan også si at slike utsagn er normerende i den betydningen at de utgjør den avgjørende grunnen for kristen troslære (dogmatikk) og kristent liv (etikk). I forlengelsen av dette spør vi altså i denne artikkelen om betydningen av teologisk normativitet for menighetsliv og menighetsutvikling.

Det er altså denne forståelsen av normativitet som ligger til grunn for det vi skriver i det følgende. Og som allerede påpekt deler teologien den metodologiske normativiteten med andre vitenskaper. Dette er en type normativitet som derfor ikke er kontroversiell, og som vi derfor heller ikke kommer inn på.

Ulike integrasjonsmodeller

Vi vil nå analysere noen modeller for tilrettelegging og – forhåpentligvis – klargjøring av forholdet mellom normativ teologi og bruk av empiri i praktisk teologi. Vi kommer til å legge vekt på modeller som har som hensikt å integrere teologisk normativitet og empiri. Vårt utvalg av teologer har følgende begrunnelse: For det første er vi interessert i å trekke inn systematiske teologer som har arbeidet med ulike løsninger på forholdet mellom normativ teologi og empirisk vitenskap. Her bruker vi de norske teologene H. Aarflot (1982) og P.O. Brunstad (1998), som begge har levert relevante bidrag i denne debatten. For det andre har vi valgt to internasjonalt anerkjente praktiske teologer som hver for seg har levert betydelige teoretiske bidrag med tanke på den aktuelle diskusjonen. Disse teologene er J.A. van der Ven (1996, 1998) og D.S. Browning (1996). Dessuten kommer vi til å anvende bidrag fra en annen norsk teolog, H. Hegstad (1998, 2002), som med sitt forfatterskap har belyst de aktuelle temaene både fra en systematisk og fra en praktisk teologisk synsvinkel.

Aarflots og Brunstads integrasjonstenkning

Aarflot og Brunstad presenterer ulike modeller for å belyse relasjonen mellom teologien og de empiriske vitenskapene – før de hver på sin måte argumenterer for og forsvarer det de kaller en «integrativ» modell. I argumentasjonen for sin integrasjonsforståelse gjennomgår de begge andre måter man kan tenke seg forholdet mellom teologisk normativitet og empiri tilrettelagt på. Både Aarflots og Brunstads første modell går ut på at man jobber med teologi på en måte som gjør at man ser bort fra all empiri. Dermed blir det ifølge dem ingen innholdsmessig relasjon – og heller ingen dialog – mellom teologi og empirisk vitenskap.² Begge teologer avviser en slik dualistisk tenkemåte. Sentralt i Aarflots andre modell er at teologi og empiri kan bli stående i et konkurranseforhold. Teologi og empiri blir da alternative måter å forstå den samme virkeligheten på. Brunstad kaller sin andre modell «ekspansiv» – i den betydning at teologien står over all annen vitenskap og empiri i en enhetlig verden. Her vil det i tilfellet være teologien som gir premissene for all annen vitenskap eller alle andre former for kunnskap.

Aarflot og Brunstad drøfter begge også en tenkemåte som de kaller komplementær. Når man tenker komplementært om forholdet mellom normativitet og empiri, ser man for seg at teologien «bygger på» empirien som legges til grunn – med verdidommer og normer som overbygning. Brunstad sier at empirisk materiale utfyller det teologien *mangler*. Om vi har forstått Aarflot og Brunstad rett, handler denne måten å tenke på om at teologien består av to komponenter. Den første er den empiriske komponenten, som kompletterer den normative teologiens beskrivelse av den menneskelige virkelighet. Den andre komponenten er den normative teologien, som tolker empirien til sitt eget bruk.

Den fjerde modellen, som både Brunstad og Aarflot forsvarer som den mest relevante, beskriver begge som en integrativ måte å forstå forholdet mellom empiri og normativ teologi på. Om dette sier Aarflot at «teologien opptar i seg empiri om kirken slik den konkret ter seg i en sosialvitenskapelig erkjennelse og ‘gjennomlyser’ den [empirien] normativt ved Guds ord, uten å måtte gå veien om en sosialfilosofisk eller på annen måte erkjennelsesteoretisk ‘overbygning’» (1982:261). Teologiens oppgave blir dermed «å tolke empirien i en teologisk og kirkelig kontekst» (ibid). Og Aarflot sier videre «... at sosiologien ikke kan tale uttømmende om alle sider ved virkeligheten, men bare om slike som har antatt sosiale former». Teologiens oppgave blir for ham egentlig ikke bare å *anvende* empirien i videre praktisk eller teoretisk arbeid, men også å *tyde* de historiske, personlige og sosiale prosessene i samfunn og kirke som de empiriske vitenskapene bringer for dagen, i lys av Bibelens vitnesbyrd om Gud, mennesker og historien. Referanserammen blir for Aarflot dobbel, og «teologiens normative nøkkel» – i tolkning av empiriske fakta – blir inkarnasjonen og kristologien (jf. Aarflot 1982:261 f).

---

² Dette barthianske skillet mellom normativ teologi og empirisk vitenskap gjelder først og fremst deres innhold og ikke for eksempel teologiens bruk av visse metoder som den låner fra andre fag, som filosofi, litteraturvitenskap, historie, psykologi og sosiologi.

Det avgjørende premisset for denne modellen er, ifølge Aarflot, at det bare finnes én verden som alle vitenskaper – inkludert teologien – må forholde seg til. Fra et teologisk ståsted er dette den verden Gud har skapt, og der han har åpenbart sine frelsesgjerninger – endelig gjennom Jesus Kristus. At teologien åpner seg for menneskelig erfaring og vitenskapelig empiri, gjør at teologien kan spille en aktiv rolle i menneskenes forståelse og tolking av sine erfaringer og av verden. «Teologien må gi hjelp til en mest mulig omfattende, dyptloddende og perspektivrik tolkning av den menneskelige livsvirkeligheten. For å kunne utføre det oppdraget, må altså empirisk basert kunnskap integreres i rammene av et kristent helhetssyn», sier Brunstad (1998:8). Mulighetene ligger i teologiens åpning for den menneskelige erfaringsverdenen. Utfordringene ligger i behovet for å tolke disse erfaringene. Teologien må derfor være kritisk – på egne premisser. Den må også tørre å se konflikter mellom ulike paradigmer og ta konfrontasjonen med dem (Brunstad 1998:10). En utfordring han ser, er også faren for en assimilasjon, «det å bli sugd opp i de andre vitenskapene på en måte som svekker teologiens normativitet og egenart» (1998:11). Det finnes dels en uklarhet og dels en reduksjonistisk tendens i både Brunstads og Aarflots beskrivelse av integrasjon mellom normativ teologi og empiri. Vi kommer tilbake til en kritisk vurdering av denne måten å tenke integrasjon på senere.

Brownings og van der Vens integrasjonsforståelse

Siden intensjonen med denne artikkelen er å drøfte forståelsen av integrasjon mellom normativ teologi og empiri innenfor et felt av praktisk teologi, nemlig menighetsutvikling, har vi sett det naturlig å hente inn to teoretikere som begge har jobbet spesifikt med integrasjonsforståelse innenfor praktisk teologi. Argumentasjonen van der Ven (1998) anfører, gjelder forholdet mellom praktisk teologi og samfunnsvitenskaper som empiriske vitenskaper. Først noen ord om van der Vens integrasjonsforståelse. Hvordan kan den empiriske tilnærmingen i teologien bli epistemologisk strukturert eller tilrettelagt? spør van der Ven (1998:89f). For å svare på dette spørsmålet går han gjennom ulike modeller for tilrettelegging av forholdet mellom empiri og teologi (1998:89–112). I den modellen som han kaller «monodisciplinarity model», anvender han innsikt som er opparbeidet i andre teologiske disipliner, mer eller mindre direkte i den praktiske virkeligheten. Dette innebærer også at det ikke finnes noen metodisk bearbeidelse eller tolkning av empirisk materiale i teologien (jf. van der Ven 1998:89–93). Den innsikten som er opparbeidet gjennom historiske og systematiske metoder, anvendes «mer eller mindre intuitivt inn i den foreliggende pastorale og kirkelige virkelighet», som Hegstad sier i sin beskrivelse av modellen (1998:18). I modellen som van der Ven kaller «the multidisciplinary model», bidrar samfunnsvitenskapene med empiriske undersøkelser og analyser, og teologien reflekterer deretter over resultatene (jf. van der Ven 1998:93–97). I modellen som han kaller «the interdisciplinary model», finner det sted en reell interaksjon mellom teologi og samfunnsvitenskap, enten intrapersonalt ved at en person har kompetanse i begge fag, eller interpersonalt ved samarbeid mellom personer som har ulik faglig bakgrunn, eller som sitter på kompetanse i begge fag (jf. van der Ven 1998:97–101). Dette er måter

å tenke om forholdet mellom empiri og teologi på som van der Ven av ulike grunner avviser – og som vi ikke har anledning til å komme nærmere inn på her.

Modellen som van der Ven forsvarer, kaller han «the intradisciplinary model» (jf. 1998:101–112). Denne modellen handler om prosessen der konsepter, metoder og teknikker fra én vitenskap «integreres» i en annen vitenskaps sammenheng. Den praktiske teologien nøyer seg altså her ikke bare med å samarbeide med andre empiriske disipliner, men blir også selv empirisk. Denne måten å arbeide med praktisk teologi på gjør det teologien har gjort til alle tider – som van der Ven sier «to take up and critically assimilate new methods and techniques developed in other areas of science, with a view to their theological development by theologians themselves» (1998:89). Hegstad sier at van der Ven argumenterer for at en slik «integrasjon» av metoder er «teologisk mulig og nødvendig» (Hegstad 1998:19). Retorisk spør van der Ven om slik *empirisk teologi* fremdeles er teologi. Og han svarer: «Empirical methodology does no harm to the theological identity of theology and can, on the contrary, actually be of benefit to it» (van der Ven 1998:112).

Vi anser at også den amerikanske praktiske teologen Don S. Browning (1996) forsvarer en integrasjonsforståelse med sin «praksis–teori–praksis-modell». Hos ham inngår empiriske metoder, samfunnsvitenskap og ulike teologiske disipliner i et helhetlig teologisk program. Dette består av tre delprosesser: *Deskriptiv – eller empirisk – teologi* har til oppgave å studere og forstå samtidens religiøse praksis i dybden – særlig den praksis som formes i menigheter – slik at de aktuelle spørsmål kan stilles. *Historisk teologi* kaster et historisk lys over disse spørsmålene, og *den systematiske teologien* søker slektskapsforbindelser mellom det kristne budskap og den kirkelige praksis.

Disse tre teologiske aktivitetene sammenføres i det Browning kaller en strategisk praktisk teologi. Her utvikles normer og strategier for den kirkelige praksis. Begrepet *praktisk* er for Browning en fundamental totalbestemmelse av teologien og rommer altså både historisk, systematisk og praktisk teologi (i tradisjonell forstand). Browning støtter seg på hermeneutisk orienterte filosofer som Gadamer, Ricoeur og Habermas, og på mer pragmatisk orienterte filosofer som James, Bernstein og Rorty. «Felles for disse svært forskjellige filosofer er, ifølge Browning, den grunnleggende idé at praktisk tenkning er sentrum i den menneskelige tenkning, og at teoretisk og teknisk tenkning er abstraksjoner av denne», sier Akerø (2009:40 – under henvisning til Browning 1991:8).

Kritisk vurdering av de presenterte modellene

Assimilasjon eller integrasjon?

I vår kritiske vurdering av modellene vi har presentert i det foregående, vil vi først drøfte forholdet mellom assimilasjons- og integrasjonstenkning i modellene. Deretter tar vi opp spørsmålet om hvordan den teologiske normativiteten er ivaretatt. I gjennomgangen over har vi sett at av de ulike posisjonene som diskuteres, er det integrasjonsmodellen som

forsvares. Men det som Brunstad og Aarflot kaller integrasjon, er egentlig, så langt vi kan vurdere, en assimilasjon som innebærer at teologien tar opp i seg relevant kunnskap og innsikt fra empiriske vitenskaper, tolker den og inkorporerer den i seg. Dette har teologien gjort gjennom hele kirkens historie.

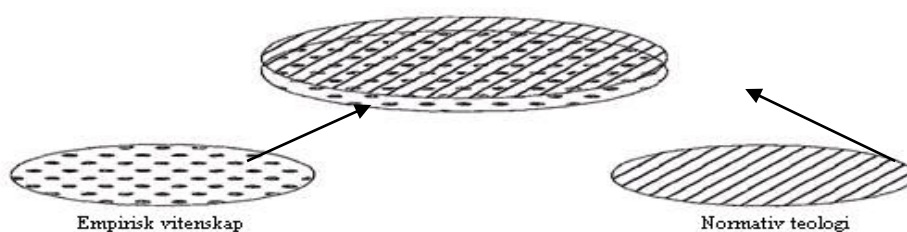
For praktisk teologi er det kunnskap og innsikt fra samfunnsvitenskaper som er mest relevant og fruktbar. Den som synes virkelig å integrere teologien med empiri, er van der Ven. Men problemet med integrasjon (av teologi med noe annet) generelt er at den ontologisk sett kan redusere teologien til empiri. Van der Vens integrasjon er et godt eksempel på det. Konsekvensen av en slik reduksjon blir at teologien mister sin egenart. Som Aarflot forsvarer også Brunstad, som vi har sett, det han kaller en integrasjonsmodell. Om denne sier han at det avgjørende premisset for modellen, er at det bare finnes én verden som alle vitenskaper – inkludert teologien – må forholde seg til. Fra et teologisk ståsted er dette den verden Gud har skapt, og der han har åpenbart sine frelsesgjerninger – endelig gjennom Jesus Kristus. At teologien åpner seg for menneskelig erfaring og vitenskapelig empiri, gjør at teologien kan spille en aktiv rolle i menneskenes forståelse og tolking av sine erfaringer og av verden. Han skriver: «Teologien må gi hjelp til en mest mulig omfattende, dyptloddende og perspektivrik tolkning av den menneskelige livsvirkeligheten. For å kunne utføre det oppdraget, må altså empirisk basert kunnskap integreres i rammene av et kristent helhetssyn» (Brunstad (1998:8).

Mulighetene ligger i teologiens åpning for den menneskelige erfaringsverdenen. Utfordringene ligger i behovet for å tolke disse erfaringene. Teologien må derfor være kritisk – på egne premisser. Den må også tørre å se konflikter mellom ulike paradigmer og ta konfrontasjonen med dem (Brunstad 1998:10). En utfordring han ser, er også faren for en assimilasjon, «det å bli sugd opp i de andre vitenskapene på en måte som svekker teologiens normativitet og egenart» (1998:11). Om dette skulle skje, ville det innebære en *ontologisk reduksjon* av teologi til empirisk vitenskap, for å uttrykke det med vår terminologi. På dette punktet er vi enige med Brunstad. Men vi er uenige med ham når han taler om én verden som både teologi og empiri skal forholde seg til. Vi mener at Guds *åpenbaring* i Jesus Kristus impliserer at Gud tilhører en annen *transendent* verden enn denne. Og teologiens normativitet handler om hvordan denne empiriske verden bør eller skal forholde seg til den transendente verden. Altså er Gud mer enn én dimensjon av den empiriske verden.

Brunstad sier at han begrunner «teologiens integrering av empirisk kunnskap ut fra en skapelsesteologisk og inkarnatorisk tenkning» (1998:9). Aarflot legger vekt på den tolknings- eller tydningsoppgaven teologien står overfor når den åpner seg for den empiriske virkeligheten. Etter vår oppfatning taler imidlertid begge for generelt om teologiens normativitet, slik at det blir uklart hvilken grad av teologisk normativitet som gjelder på ulike teologiske og kirkelige områder eller felt. Denne uklarheten har kanskje sin forklaring i deres oppfatning om at det er «én og samme verden» som både teologi og alle andre vitenskaper undersøker. Men teologi (*teos + logia*) er studiet av Gud – og ikke bare av Guds skapelse, nemlig verden. Her kan vi si at en trinitarisk teologi må innbefatte en

studie av skapelse, men en slik studie er ikke primært en empirisk vitenskapelig studie. Vi vet nemlig at Gud har skapt denne verden fordi Bibelen sier det. Og Bibelen taler om dette faktum som et resultat av åpenbaring, som skal mottas i tro (Heb 11,2). En presisering av uttrykket «samme verden» er kanskje at teologien – og alle andre vitenskaper – studerer den samme verden, men ut fra helt ulike perspektiver. Det bør også poengteres at studien av normativ teologi forutsetter kristen tro i betydningen av både *fides quae creditur* (innholdet i den kristne troen eller læren) og *fides qua creditur* (tillit til Gud og hans åpenbaring), mens den empirisk-vitenskapelige studien av verden ikke forutsetter noen religiøs tro. Tvert imot er det de som mener at forskere bør innta en såkalt metodologisk ateistisk holdning.³

Hvis vår tolkning av van der Vens integrasjonsforståelse er korrekt, kan den illustreres ved hjelp av følgende integrasjonsmodell:

Figur 1: Denne modellen illustrerer vår tolkning av van der Vens integrasjonsforståelse, der empiri og norm utgjør en syntese.

Modellen illustrerer hvordan empirisk forskning kan integreres med normativ teologi ifølge vår tolkning av van der Ven.⁴ Og den viser hva som virkelig menes med integrasjon. Som Stenmark (1996:145f) sier:

Att «integrera» något med någonting annat betyder att sammanföra till en helhet. Det är inte fråga om en aggregation, en ansamling, av övertygelser som hänger i hop eller hör samman på ett speciellt sätt. Det räcker således inte bara med att ha ambitionen att resultatet ska om möjligt vara fritt från motsägelser (konsistenskravet), dessutom bör man sträva efter att de olika övertygelserna införlivas eller sammansmälter med varandra, de samordnas till en helhet (koherenskravet).⁵

³ Dette hevder Peter Berger ifølge Westphal 1984:19. Hvis man definerer teologi religionsvitenskapelig, det vil si som studiet av menneskets opplevelse av Gud, må dette studiet – for å beholde sin egenart – skilles fra andre vitenskapelige studier.

⁴ Figuren er lånt fra Barbosa da Silva (red) 2006:189.

⁵ Her er det relevant å skille mellom begrepene *konsistens* og *koherens*. Hospers (1995:183f) forklarer forskjellen og forholdet mellom begrepene på følgende måte: «A body of beliefs is said to be coherent when (1) none of them is inconsistent with any others – that is, a system of beliefs including both ‘Wood burns’ and ‘Wood does not burn’ would not be coherent; and (2) when they mutually support one another – that is, each belief adds some probability to the other.» Derimot er følgende eksempler kon-

Man kan kanskje si at van der Vens integrasjonsbegrep er mer presist enn Brunstads og Aarflots. Men konsekvensen av det er at han står i fare for å miste teologiens normative karakter (dens identitet, for å bruke hans egne ord), fordi hans syn på integrasjon av empiri med teologi som normativ vitenskap – ifølge vår oppfatning – utgjør en ontologisk reduksjon av sistnevnte.⁶

Hva med teologiens normativitet hos Browning og van der Ven?

Siden vi oppfatter det slik at Aarflot og Brunstad stort sett vurderer normativitetsproblematikken likt med oss, ser vi at det er i tilknytning til Brownings og van der Vens tilrettelegging av forholdet mellom teologi og empiri at det er størst behov for kritisk vurdering. Problemet for Browning, sett fra et normativitetsperspektiv, er at han synes å identifisere teoretisk tenkning med normativ tenkning, og at han lar teoretisk tenkning være avhengig av praksis. Til en slik tilnærming kan man si at selv om teori i forholdet til fakta er normativ, er den bare metodologisk normativ – ikke normativ i den samme betydningen som uttrykket «innholdsmessig normativitet» har i teologi og etikk. Men Browning kan uansett krediteres for modig bruk av empiri i det teologiske arbeidet. Om dette sier Hans Arne Akerø: «Browning styrket legitimiteten av å gjøre empiriske undersøkelser i teologisk sammenheng. Han viste at slike undersøkelser kunne bidra til å reise relevante teologiske og kirkelige problemstillinger, og gi en mer reflektert tenkning omkring kirkelige handlingsprogram» (2009:43). Men et slikt bidrag er noe annet enn en integrering av normativ teologi og empirisk vitenskap (se vår definisjon av integrering ifølge Stenmark 1996:145f).

I sin tilrettelegging av teologiens normativitet er van der Ven opptatt av «normative aspekter ved den hermeneutisk-kommunikative praksis», som han sier (1998:59f). Sentralt i denne praksisen er en stadig lesning og utlegging av bibeltekster og tekster fra den religiøse tradisjonen. Kommunikasjon om disse tekstenes betydning og funksjon er også en del av denne praksisen. Dermed får praksisen også «en normativ funksjon», som Hegstad sier (1998:20). Van der Ven knytter også normativiteten til gudsrrike-begrepet i Jesu egen kommunikative praksis (1998:65f). Man kan altså si at van der Ven går fra en type praksisnormativitet til en mer grunnleggende, men uten den mer klassiske begrunnelsen for denne. Her synes Hegstads kritikk relevant: «Den teologiske vurdering av dette vil naturligvis være avhengig av hvilken teologisk posisjon vurderingen skjer på grunnlag av. Fra en åpenbaringsteologisk synsvinkel kan det synes betenkelig at praksisbegrepet både avgrenses og normeres ved hjelp av en allment fundert teori» (1998:21).

---

sistente (de motsier ikke hverandre), men ikke koherente med hverandre: «USAs president er i Kina» og «vi skriver denne artikkelen i Norge».

⁶ Det finnes ulike former for reduksjonisme. Med ontologisk reduksjon mener vi utsagn av typen «X er ingenting annet enn Y», for eksempel: «Religiøse opplevelser er ingenting annet enn nevrose» (Freud), «helbredelser på vekkelsesmøter er ingenting annet enn psykologisk påvirkning eller suggesjon» (jf. Barbosa da Silva 1982:72f og 2006/2010:39f om ulike former for reduksjonisme).

Hegstad har i to artikler (1998 og 2002) gitt verdifulle refleksjoner over forholdet mellom empiri og praktisk teologi. I artikkelen fra 1998 diskuterer han forholdet mellom teologi og empiri hos van der Ven, og i artikkelen fra 2002 drøfter han også forholdet mellom teori og praksis. Spesielt med henvisning til Brownings prosjekt signaliserer Hegstad sin egen posisjon i normativitets-spørsmålet:

At en lar det kirkelige praksisfelt være utgangspunkt for det teologiske arbeid, kan umiddelbart synes å være vanskelig å forene med tanken om Skriften som teologiens kilde og norm [...]. Poenget med å la den teologiske refleksjon starte med det empiriske, er imidlertid ikke å la denne virkeligheten være sin egen norm. Selv om kirken gjennom sin eksistens i verden representerer det kommende gudsrike, er kirken og gudsrikets virkelighet likevel ikke to sammenfallende størrelser. I kirken er Guds nyskapende gjerning blandet opp med den falne verden. Kirken er derfor stadig henvist til å søke tilbake til vitnesbyrdet om gudsrikets tilstedeværelse i Jesus, slik det finnes i den bibelske kanon (Hegstad 2002:175).

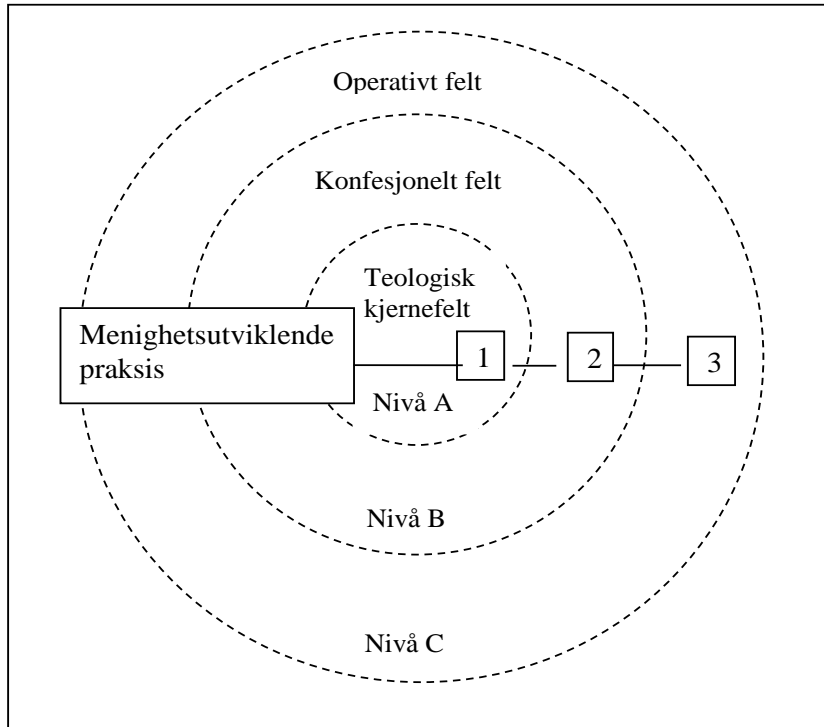
Den bevissthet på teologiens egentlige normative grunnlag i møtet med – og i bruken av – empiri i den praktiske teologi som Hegstad her gir uttrykk for, er klargjørende og nødvendig for en korrekt forståelse av spørsmålet om teologiens normativitet. Mot denne bakgrunn kan van der Ven og Browning, etter vår oppfatning, kritiseres for å være noe utydelige når det gjelder teologiens normativitet, sett ut fra et mer klassisk teologisk normativt synspunkt. Og Aarflot og Brunstad kan oppfattes som for generelle, sett i lys av den integrasjonsmodellen som vi presenterer nedenfor. Når det gjelder Hegstad så har han en klar oppfatning av hva teologiens normativitet innebærer. Men bortsett fra det, kan vi heller ikke hos ham se en tenkning som egentlig kan gi oss hjelp til å forstå den teologiske normativitetens betydning og funksjon på de ulike områder av menighetsutviklende tenkning og praksis – der bruk av empiri kan bety både en mulighet for og en trussel mot teologisk normativitet.

Presentasjon og begrunnelse av en alternativ integrasjonstenkning

Sentrale begreper i trefeltsmodellen

Før vi i det følgende drøfter ulike måter å tilrettelegge og klargjøre forholdet mellom teologisk normativitet og anvendelse av empiri i praktisk teologi og menighetsutvikling, vil vi presentere vår egen grunnleggende teoretiske modell, som vi kaller en trefeltsmodell. Vårt poeng er nemlig at vi i en mulig integrasjon av empiri med normativ teologi har behov for å skille mellom ulike felt som korresponderer med ulike nivåer av normativitet (jf. figur 2). Intensjonen med denne modellen er å vise hvordan teologisk normativitet og empiri kan virke gjensidig inn på hverandre i en menighetsutviklende sammenheng. Og vårt anliggende er at mulighetene for integrasjon er forskjellige på de ulike normativitetsfeltene, avhengig av teologisk tradisjon. I figur 2 presenterer vi de ulike

områdene eller feltene der den teologiske normativiteten gjør seg gjeldende i praktisk teologi eller menighetsutvikling. Trefeltsmodellen kan framstilles på følgende måte:

Figur 2: Modell som illustrerer ulike nivåer av integrering av teologisk normativitet og empiri. Sentrale begreper og relasjoner i modellen forklares i teksten nedenfor.

Sirklene i figur 2 markerer de ulike feltene og nivåene for teologisk normativitet. Når det gjelder nivåene A, B og C, markerer A høyeste grad av teologisk normativitet og C laveste. Som framstillingen nedenfor vil vise, er grensene mellom disse feltene flytende, da de i stor grad er avhengige av hvordan man plasserer seg i ulike tolkningstradisjoner og konfesjoner. Betegnelse *teologisk kjernefelt*, *konfesjonelt felt* og *operativt felt* har til hensikt både å beskrive viktige områder eller sider av menighetsvirkeligheten og å angi hvordan den teologiske normativiteten virker inn på de enkelte områdene. Dette forklares også i teksten under. Nummereringen fra 1 til 3 knyttet til feltene i modellen angir områder der menighetsutviklende empiri eller praksis må ta hensyn til teologisk normativitet (A, B og C).

Forholdet mellom teologisk normativitet og empiri på de ulike feltene/nivåene

Nivå A (det teologiske kjernefeltet)

Den innerste sirkelen viser den teologiske *normativitetens kjernefelt*, som består av de helt grunnleggende kristne sannhetene. Dette nivå A kan sies å være *norma normans* i en

menighetsutviklende kontekst, det vil si dens grunnleggende normativitet, som all annen teologisk normativitet springer ut fra, avledes fra eller bygger på. Vi har i artikkelens første del redegjort for hva som særpreger denne grunnleggende teologiske normativiteten, og hvordan den henger sammen med og skiller seg fra empiri. Vi har også tidligere argumentert for at denne typen normativitet er kjennetegnet for *all kristen teologi* og vel må kunne sies å være ufravikelig for alle som arbeider med teologi i klassisk forstand. Man kan også si at den teologiske kjernenormativiteten består av det sentrale bibelske budskap eller kerygma om Jesus Kristus – det Dunn betegner som «the unifying centre of Christianity» (Dunn 1977/2006:203–213). En måte å uttrykke denne kjernenormativiteten på er eksempelvis den apostoliske trosbekjennelsen – som har bred økumenisk tilslutning. I ekklesiologisk sammenheng vil NTs samlede vitnesbyrd om kirkens eller menighetens bibelsk beskrevne natur og funksjon være en viktig del av det vi her kaller kjernenormativiteten. Vi tenker ikke da på de konfesjonelle særuttrykkene av kirken, men på de bibelsk beskrevne sannhetene om hva kirken og dens oppdrag er.

Dette normativitetsnivået har altså å gjøre med de grunnleggende og «åpenbarte» sannhetsspørsmål i den kristne tro. Det kan beskrives på ulike måter, men vårt poeng her er at de grunnleggende sannhetene som den teologiske kjernenormativiteten omtaler, ikke kan overprøves empirisk. Dermed kan man si at empiri (i samfunnsvitenskapelig forstand) ikke har noen egentlig «funksjon» på dette feltet (jf. berøringspunkt 1 i modellen). Her er det teologien som har ansvaret for å beskrive og klargjøre kjernenormativitetens karakter og nødvendighet. Det vil helt opplagt oppstå konflikt mellom empiri og teologi dersom empirien på en eller annen måte truer kjerne-normativiteten i betydningen av de grunnleggende trossannhetene som er den teologiske kjerne-normativitetens innhold. (Jf. van der Vens integrasjonsbegrep, som vi tidligere har redegjort for.)

Nivå B (det konfesjonelle feltet)

Det vi i figur 2 kaller det konfesjonelle feltet, består av normative utsagn og standpunkt som også uttrykkes i Skriften, men som i sin utforming og anvendelse er betinget av bestemte historiske og kulturelle forhold. Her kan man si at de mer konfesjonelle uttrykkene for den kristne tro hører hjemme. Som vi vet, har slike konfesjonelle trosuttrykk også vært med på å sette sitt spesielle preg på ulike menigheter, slik at de faktisk kan framstå som nokså forskjellige. Man kan også se at det man kanskje kan kalle ordningsmessige særpreg, hører hjemme her. Fra kirkehistorisk synsvinkel er det rimelig å si at kirkelige ordningsspørsmål er et typisk eksempel på et område der man i noen kirkelige tradisjoner tolker bestemte bibeltekster normativt, mens man i andre tradisjoner ikke gjør det. I noen kirkelige tradisjoner er for eksempel eldste- eller prestefunksjonen forbeholdt menn – i andre ikke. Noen kirkelige tradisjoner ser på biskop-funksjonen som avgjørende for forståelsen av menigheten eller kirken, andre ikke. Noen ser det som et poeng i dag å komme så nær som mulig til det man oppfatter som en «bibelsk menighetsordning» (som norm), andre er ikke opptatt av dette. Og slik kunne vi fortsette.

For den enkelte menigheten, som er en del av en kirkelig tolknings-tradisjon, vil det altså være mange normative konfesjonelle føringer for menighetstenkning og menighetsutvikling, som man i praktisk menighetsutviklende arbeid bør ta hensyn til om man skal være lojal mot sin egen kirkelige tradisjon. Eller man kan velge ikke å ta hensyn til normative føringer. I slike tilfeller kan det godt være at man opplever en konflikt mellom visse elementer i kjernenormativiteten og den konfesjonelle oppfattelsen eller tolkningen av denne. Reformatorenes opprør mot den romersk-katolske praksis på visse områder på 1500-tallet kan jo stå som eksempel på nettopp dette. Det er imidlertid kjernenormativiteten (jf. nivå A) som synes å være identitetsskapende for alle de ulike kristne konfesjonene, det vil si deres fellestrekk – der forskjellen i bibeltolking synes å være minimal.

Hvordan «berører» teologisk normativitet og empiri hverandre på dette feltet (jf. berøringspunkt 2 i modellen)? Man kan si at empirien her fungerer både opplysende for og korrigerende på ulike standpunkt og tolknings-alternativer. Teologiens oppgave må her være å klargjøre tolkningsalternativer – og ikke minst å forsøke å uttrykke hvordan teologiens normativitet (jf. nivå B) slår ut i de ulike spørsmålene som faller inn under dette området. Om man tar utgangspunkt i det konfesjonelle feltet (i vår modell), kan man si at man i den teologiske forståelsen og tolkningen av de kristne grunnsannhetene har mulighet for å «oppdatere» sine tolkninger eller sin anvendelse av kjernenormativiteten. Eksemplet fra reformasjonstiden handler ikke om en endring av de grunnleggende kristne sannhetene (jf. nivå A i modellen), men om en alternativ forståelse av hvordan sannheten om frelsen skulle og burde tolkes i kirken.

Nivå C (det operative feltet)

Man kan også si at det finnes et felt utenfor disse to, og vi kaller det her for det operative feltet. Betegnelsen er ment å fange opp den menighetsutviklende praksis som danner utgangspunktet for problemstillingen i denne artikkelen. På dette «feltet» skjer det i stor grad en empirisk utvikling av menigheter – noe som selvfølgelig bør skje på grunnlag av den teologiske normativiteten som vi har beskrevet for nivå A og B. Berøringspunkt 3 i modellen (figur 2) kan man si handler om tilrettelegging av ulike typer praksis – der noe er knyttet opp til teologiske normative standpunkt, mens andre typer praksis er mer løstrevet fra slike standpunkt. I noen kirkelige tradisjoner er det slik at enten kirkeretten eller konfesjonelle normative føringer styrer mer av praksisen (for eksempel gudstjenesteordning og ledelsesordning) enn i andre tradisjoner. Det særegne for dette området (nivå C) er at man her *anvender* den teologiske normativiteten som er beskrevet for både nivå A og B. Dermed får empiri mer spillerom her enn på de andre områdene.

Med tanke på menighetsutvikling kan man si at empiriens funksjon på dette operative feltet vil være å angi en organisatorisk og samfunnsvitenskapelig forståelsesramme for organisering og drift av menigheter i vår tid. Organisatorisk teori og empiri vil dermed kunne tilføre menighetstenkning og -strategi nyttige perspektiver og elementer, som igjen vil kunne bidra til at menighetene vil kunne fungere mer i pakt med sin hensikt. Her vil empirisk vitenskap kunne gi en bredere og rikere forståelse av virkeligheten. Teologi-

ens funksjon vil være å tale tydelig om både de bibelske og de tradisjonstilknyttede normene – slik at man hele tiden er klar over om man befinner seg på felt 3, eller om man er i ferd med å krysse grensen til et eller annet teologisk «minefelt». Utfordringene på dette området vil – fra teologiens side – være å slippe empirien til på områder som ikke kommer i konflikt med den bibelske eller den aktuelle konfesjonelle, grunnleggende normativiteten. Faren for konflikt vil være relativt liten – dersom man både fra den empiriske og fra den teologiske synsvinkelen er klar over landskapets karakter.

Eksempler på nivåkonflikt

Forholdet mellom empiri og teologisk normativitet, spesielt knyttet til nivå C, kan illustreres med avhandlingen *Konsept og endring* (Råmunddal 2011), der det undersøkes hvordan ny lokal menighetstenkning skapes i menigheter fra to ulike kirkelige tradisjoner. Disse bruker menighetsutviklende konsepter som Naturlig menighetsutvikling, Willow Creek-kirken eller Saddleback Church (de to sistnevnte er begge amerikanske). Den menighetsutviklende tenkningen som skapes i menighetene, unngår, som avhandlingen peker på, de læremessige minefeltene – for eksempel sakramentforståelsen. Blant informantene i undersøkelsen er det altså nesten full enighet om at verken materialet eller menighetstenkningen som utvikles, er i konflikt med noen konfesjonell «norm». Det finnes riktignok unntak, både blant informantene og i miljøet utenfor. I avhandlingen siteres blant annet den lutherske teologen Trond Skard Dokka, som markerer at ekklesiologien som finnes i materialet, som er utgitt av Naturlig menighetsutvikling, ikke lar seg forene med «luthersk kristendoms- og kirkeforståelse» (jf. Råmunddal 2011:10).

Med et slikt syn flytter han på mange måter det som skjer i en luthersk folkekirkemenighet ved hjelp av dette menighetsutviklende konseptet, fra normativitetsnivå C og over på nivå B, ja, kanskje også over på nivå A. Og da må man jo kunne si at konfliktnivået hadde økt når det gjelder bruk av denne typen konsepter i denne typen menigheter. Det kunne ha vært konklusjonen dersom opplegget i studien hadde vært å gi en kritisk analyse av ekklesiologien i konseptene, for eksempel i lys av «luthersk kristendoms- og kirkeforståelse», som er det begrepet Dokka bruker.

Implikasjoner for menighetsutviklende praksis

Ulike måter den teologiske normativiteten anvendes på

Man kan si at den bibelske og den kirkelige normativiteten gjør seg gjeldende på ulike måter i menighetsutviklende tenkning og praksis. For det første at normativiteten er *identitetsgivende* ved at det er i de normative tekstene man blir fortalt hva den kristne menighet eller kirke egentlig er, og hva dens funksjon er tenkt å være. I denne artikkelen betoner vi særdeles sterkt hvor viktig det er å lytte til hva de bibelske tekstene sier som menighetens egentlige identitet. Om man ikke gjør det, står man nemlig i fare for å utvikle noe helt annet enn en kristen menighet.

For det andre kan man si at den bibelske og kirkelige normativiteten også bør fungere *retningsgivende* for menighetsutviklende praksis. Det ligger nemlig føringer i bibelsk og konfesjonell teologi og ekklesiologi for hvilken retning eller kurs en menighet bør velge å gå i. En menighets retning handler i stor grad om hvilke anstrengelser man gjør for å oppfylle sin bibelske hensikt. Menigheten har et gudgitt formål, og dersom den ikke er innstilt på å oppfylle dette, er den ute av kurs. I dag kan man finne ulike metoder for å innarbeide en bevissthet om dette teologiske eller ekklesiologiske formålet. I noen menigheter formulerer man hensiktserklæringer, for eksempel etter mønster fra «New Style»-kirker i USA. I *Saddleback Community Church* har man for eksempel formulert en «Purpose Driven Statement», eller «hensikts-erklæring», som også flere menigheter i Norge har tatt som sin. Saddlebacks erklæring lyder slik: «To bring people to Jesus and membership in his family, develop them to Christlike maturity, and equip them for their ministry in the church and life mission in the world, in order to magnify God's name» (Warren 1995:107). Tilsvarende erklæring i *Willow Creek Community Church* lyder: «The mission of Willow Creek Community Church is to turn irreligious people into fully devoted followers of Jesus Christ» (Church Leadership Handbook 1996: 63). På ulikt vis uttrykker begge disse hensiktserklæringene en tydelig retning som man ønsker å utvikle menigheten i.

Konfesjonelle bekjennelsesskrifter kan også sies å uttrykke bevissthet både om menighetens identitet og om dens retning. I evangelikale kretser har Lausanne-pakten på mange måter fungert slik. Det er heller ikke uvanlig i dag å finne norske menigheter som har formulert sine egne «statement»-dokumenter. Her er det gjerne lagt vekt på å uttrykke hvilken teologisk basis og kirkelig sammenheng man står i – og også ønsker å utvikle menigheten innenfor, noe som på mange måter kan sies å uttrykke retning for menigheten. I forbindelse med strategisk arbeid i menigheter er det heller ikke uvanlig å se at man formulerer sine verdier – noe som også kan sies å være egnet for å uttrykke identitet og retning for menigheten.

For det tredje kan man ofte se at den avgjørende bibelske og kirkelige normativiteten, (se figur 2), der normativitetsnivå A fungerer *korrigerende* overfor praksisfeltet. Og kanskje er det normenes korrigerende funksjon som de fleste setter i sammenheng med tale om at noe er normativt. Også i menighetsutviklende praksis må det kunne sies at man i aller høyeste grad trenger en bevissthet om den teologiske normativitetens funksjon når det gjelder utvikling av ny eller fornyet tenkning og praksis. Både historien og egen erfaring viser nemlig at det lett kan utvikle seg uheldig praksis. Den uheldige praksisen som utviklet seg innenfor den katolske kirken i middelalderen, og som reformatorne reagerte på ut fra sin forståelse av Bibelens «normative» tale, er på mange måter et godt historisk eksempel på hvordan bibelsk normativitet kan brukes mot uheldig praksis.

Teologen og psykologen G.A. Pritchard legger i boken *Willow Creek Seeker Services. Evaluating a New Way of Doing Church* (1996) opp til en relativt bredt anlagt evaluering av Willow Creeks søker-orienterte menighetstenkning. Denne boken kan også tjene som et eksempel på hvordan praksis kan og bør korrigeres ut fra en type teologisk

normativ tenkning. Pritchard kritiserer spesielt Willow Creeks bruk av blant annet moderne markedsføringstenkning og psykologi ut fra en bibelsk og evangelikal «norm» som han også redegjør for i boken.

P.G. Hieberts kritikk av ytterliggående karismatisk helbredelsespraksis i boken *Anthropological Reflections on Missiological Issues* (1994:217–253) handler også om en vurdering av det som ut fra teologisk normative og bibelske refleksjoner kan sies å være utvikling av uheldig helbredelsespraksis. Det som er spesielt interessant med Hieberts gjennomgang av tematikken, er påvisningen av at visse typer helbredelsespraksis er knyttet opp til ikke-bibelske forestillinger om Gud, skapelsen, verden og mennesket.

Med tanke på den typen menighetsutviklende tenkning og praksis som vi skriver om i denne artikkelen, der vi altså spesielt er opptatt av å trekke inn lærdommer fra organisasjons- og ledelsesfagene, har vi også i aller høyeste grad behov for å tenke på den teologiske normativiteten som en korrigerende faktor. Men som vi tidligere har påpekt: Siden det er slik at den teologiske normativiteten ikke alltid slår «direkte» inn på praksisfeltet og forteller hva vi bør og ikke bør gjøre, er vi overlatt til å vurdere selv hva som er passende og upassende av tenkningen fra erfarings-virkeligheten og andre fagfelt. Det som kan være klokt, er derfor å stille en rekke testspørsmål når man åpner opp for bruk av organisasjonsfaglige teorier og tankemodeller i den menighetsutviklende praksisen. Eksempler på slike testspørsmål kan være: Bryter noe av tenkningen vi bruker fra organisasjons- eller ledelsesfeltet – eller fra andre sammenhenger enn vår egen – med det bibelske og konfesjonelle trosgrunnlaget eller de grunnleggende verdiene som skal særprege nettopp en menighet?

Om konflikt mellom normnivåer og endring av normgrunnlaget

I det foregående har vi sett på det teologiske normgrunnlagets innvirkning og betydning på menighetsutviklende tenkning og praksis. Vi kan også snu på det og spørre: Kan det tenkes at man i sin menighetstenkning og utvikling av praksis oppdager behov for å gjøre endringer i det teologiske normgrunnlaget? Svaret er ja – om man tenker på det vi tidligere har kalt det konfesjonelle feltet. Dette har skjedd mange ganger, og det kommer til å skje igjen. Grunnene til at det kan skje, er flere. Det kan for eksempel oppstå en konflikt mellom konfesjonelt betinget normativitet og oppfatninger av Bibelens normativitet, slik vi har vist med eksemplet fra reformasjonstiden.

Det finnes også eksempler på lokale menigheter som forlater den konfesjonelle sammenhengen de står i, og velger en annen, eller velger å stå «for seg selv». Begrunnelsen for at de gjør dette, er ofte at de ser sider ved bibelordet som ikke er godt nok ivare tatt innenfor den aktuelle konfesjonelle tradisjonen. Internt i et kirkesamfunn kan det også oppstå debatt om spørsmål som man tradisjonelt har sett på som normative. Debatten som de siste årene har foregått innenfor Den Evangelisk Lutherske Frikirke rundt spørsmålet om kvinnelige eldste og pastorer, er et eksempel på dette. Mange har i denne debatten gitt uttrykk for at tiden er inne for å endre praksisen på dette området, noe som

også vil innebære en endring i den konfesjonelle og tradisjonelle menighets-ordningen og i forståelsen eller tolkningen av aktuelle bibeltekster på dette området.

Konklusjon

I innledningen til denne artikkelen spurte vi hvilken betydning teologisk normativitet har for menighetsutvikling. For å kunne gi et faglig begrunnet svar på spørsmålet presenterte og drøftet vi først ulike integrasjonsmodeller av både systematisk teologisk og praktisk teologisk karakter. Mens disse bidragene taler enten uklart eller for generelt om hvordan teologiens normativitet påvirker menighetsutviklende tenkning og praksis, gjør vi oss til talsmenn for en mer nyansert forståelse, der vi skiller mellom tre normativitetsfelt med tre normativitetsnivåer. Når Brunstad og Aarflot hevder at de argumenterer for integrasjon, mener vi at de egentlig argumenterer for en tilpasnings- eller assimilasjonsmodell som innebærer en innlemming av empirisk kunnskap og innsikt i teologi – uten at teologien mister sin egenart. Etter vår oppfatning er inkorporering av empirisk kunnskap og innsikt i teologi ikke nødvendigvis integrasjon (Stenmark 1996:145f).

Vår alternative integrasjonsmodell skiller mellom tre normativitets-nivåer, som tilsvarer tre ulike felt: Nivå A er normativitetens kjernefelt (det høyeste normativitetsnivået), nivå B karakteriserer vi som et konfesjonelt tolkende felt (det mellomste normativitetsnivået), og nivå C – det vi kaller det operative feltet – er det området der mye av den menighetsutviklende praksisen skjer (det laveste normativitetsnivået). Vi har også forsøkt å vise at forholdet mellom empiri og normativitet på disse feltene og nivåene faller ganske forskjellig ut sett fra både empiriens og den normative teologiens synsvinkel. Ut fra vår framstilling og drøfting vil det være slik at på det vi kaller teologiens kjernefelt, bør det ikke forekomme noen integrasjon i det hele tatt. Fra begge synsvinkler kan man også se muligheter og utfordringer forbundet med integrering av empiri på de ulike normativitetsnivåene. Men, som vårt sitat av Skard Dokka viser, bestemmer tradisjons- og konfesjonstilhørighet i stor grad grensen mellom de tre normativitetsnivåene.

Når det gjelder den teologiske normativitetens funksjon og betydning i det praktiske menighetsutviklende arbeidet, har den en identitetsgivende, en retningsgivende og en korrigerende funksjon. Dermed er det lett å se at den teologiske normativiteten ikke bare er en absolutt nødvendighet, men også en stor ressurs for menighetsutviklende praksis. Vi har også sett at den teologiske normativiteten er både fast og fleksibel – fast i den forstand at den representerer teologiske sannheter som, etter vår oppfatning, er ufravikelige for kirken og menigheten – og fleksibel i den forstand at deler av den teologiske normativiteten avhenger av teologiske og konfesjonelle tolkningstradisjoner som også kan endre seg – uten at dette får innvirkning på menighetens forhold til den grunnleggende normativiteten.

Litteraturliste

Aarflot, H. (1982). Teologisk eksegesi av kirkesosiologisk empiri. Forsøk på en dogmatisk formulering av et tverrfaglig problem. *Tidsskrift for Teologi og Kirke*, 4.

Akerø, H.A. (2009). *Det hellige som sentralbegrep i religion. En religionsfilosofisk analyse av Rudolf Ottos og Manfred Josuttis' religionsfenomenologiske hellighetsforståelse og dens relevans for kristen teologi*. School of Mission and Theology, Dissertation Series – Volume 8.

Asheim, I. (1976). Erfaring. Bemerkninger til et forsømt teologisk tema. I: I. Ellingsen (red.). *Med kall fra Gud og kirken*. Oslo: Luther Forlag.

Asheim, I. (1979). Den samfunnsvitenskapelige metode og teologiens normproblem. *Kirken og samfunnet. En konferanserapport*. NAVF.

Austgard, K. (2004). Hva er en erfaring? En hermeneutisk, filosofisk undersøkelse av fenomenet erfaring i lys av Gadamer's hermeneutiske filosofi og Kari Martinsens omsorgsfilosofi. *Norsk tidsskrift for sykepleieforskning*, 2, 3–13.

Barbosa da Silva, A. (red.), (2006/2010). *Etikk og menneskesyn i helsetjeneste og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Barbosa da Silva, A. (1982). *The Phenomenology of Religion as a Philosophical Problem. An Analysis of the Theoretical Background of the Phenomenology of religion, in General, and of M. Eliade's Phenomenological Approach, in particular*. Malmö: CWK Gleerup.

Browning, D.S. (1996). *A Fundamental Practical Theology. Descriptive and Strategic Proposals*. Minneapolis: Fortress Press.

Brunstad, P.O. (1998). Empiri i teologien? En prinsipiell drøfting av betydningen av empirisk basert kunnskap for systematisk-teologisk tenkning. *Tidsskrift for kirke, religion og samfunn*, 1–2.

Church leaders handbook 1996. New, expanded ed. Willow Creek Community.

Dunn, J.D.G. (1998). *The Theology of Paul the Apostle*. Edinburgh: T&T Clark.

Gadamer, H.-G. (2010). *Sannhet og metode. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Bokklubben.

Hacking, I. (2000). *The Social Construction of What?* Cambridge, Massachusetts/London: Harvard University Press.

- Hegstad, H. (1998). Praktisk teologi som empirisk teologi. Forholdet mellom teologi og empiri hos Johannes A. van der Ven. *Halvårsskrift for praktisk teologi*, 15(1), 16–27.
- Hegstad, H. (2002). Ekklesiologi mellom teori og praksis. I: J.-O. Henriksen, G. Heiene og S.O. Thorbjørnsen (red.). *Teologi for kirken. Festskrift til professor dr. theol. Torleif Austad på 65-årsdagen*, s. 171–180. Oslo: Verbum.
- Hegstad, H. (2006). Erfaringsspørsmålet i Leiv Aalens teologi. *Tidsskrift for teologi og kirke*, 4.
- Hiebert, P.G. (1994). *Anthropological Reflections on Missiological Issues*. Grand Rapids: Baker Books.
- Hospers, J. (1995). *An Introduction to Philosophical Analysis*. London: Routledge.
- Hygen, J. (1977). *Trekk av religionsfilosofien*. Oslo: Land og Kirke/Gyldendal Norsk Forlag A/S.
- Küng, H. (1978). *On Being a Christian*. New York: Pocket Book (A Vallary Book).
- Lübcke, P. (red.) (1988). *Filosofilexikonet*. Stockholm: Bokförlaget Forum.
- Nordenstam, Tore (1984). *Fra «er» til «bør»*. *Etiske grunnlagsproblemer i et pragmatisk perspektiv*. Oslo: Solum Forlag.
- Pritchard, G.A. (1996). *Willow Creek Seeker Services. Evaluating a New Way of Doing Church*. Grand Rapids: Baker Book.
- Råmunddal, L. (2011). *Konsept og endring. En kvalitativ studie av hvordan lokale ekklesiologier formes*. KIFO Perspektiv, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Searle, J.R. (1995). *The Construction of Social Reality*. London: Penguin.
- Stenmark, M. (1996). Villkor för en godtagbar teologisk och filosofisk forskning. *Svensk Teologisk Kvartalskrift* (72), 145–157.
- Tranøy, K.E. (1986). *Vitenskapen – samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Van der Ven, J.A. (1998). *Practical theology. An empirical approach*. Leuven, Belgium: Peeters.
- Van der Ven, J.A. (1996). *Ecclesiology in Context*. Grand Rapids, Michigan/Cambridge, U.K.
- Warren, R. (1995). *The Purpose Driven Church. Growth Without Compromising Your message & Mission*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House.

Teologisk normativitet og menighetsutvikling
Om den teologiske normativitetens betydning for menighetsutviklende tenkning og praksis
<https://ramunddal.com/>

Westphal, M. (1984). *God, Guilt, and Death. An Existential Phenomenology of Religion*.
Bloomington: Indiana University Press.